

СИСТЕМАТА ЗА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ КАТО ЧАСТ ОТ СИГУРНОСТТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Докторант Димана Дойнова

Въведение

Понятието „сигурност“ е едно от най-често срещаните в съвременната научна литература и е актуална тема за обществени дебати. В същото време то е най-многозначително, което често създава нееднозначно разбиране за съдържанието на дискутираните въпроси.

Значимостта на темата за сигурността в най-различен аспект става все по-голяма с оглед на фундаменталните теми, които поставя. Тя се свързва с международните отношения, междусъседските и вътрешнонационалните политики, с кибер сигурността и съхранението на общественото благосъстояние. Всичко това предполага дефиниране на точки и конкретни постановки относно съдържанието на понятието сигурност, които да бъдат правилно интерпретирани и прилагани в различни стратегически документи в сферата на сигурността.

По своята същност системата за национална сигурност е постоянно действаща организация, изградена, за да опазва и съхранява от унищожаване създадените от обществото материални блага и живота на хората. Няма друга дейност, която да е свързана с обединяване усилията на толкова много хора и ресурси едновременно.

В същото време, когато говорим за системата за национална сигурност, е нужно да се отбележи, че това „не е просто механичен сбор от структури, норми и хора, а сложна организация, с много силни взаимни връзки, ефективна координация и управление“ (Иванов, 2018). Това я превръща в „уникален комплекс с многопластова структура, различни нива на подчиненост и категорично необходим синергетичен ефект, който повишава значително нейния капацитет и възможности: до степен, че тя преминава в едно качествено ново състояние, когато имаме не просто събиране, а умножаемост на способностите (взаимодействието вътре в една система – когато тя е структурирана, координирана и управлявана оптимално – умножава способностите ѝ да генерира сигурност)“ (Слатински, 2011).

По своята същност системата за национална сигурност е национална по характер, но поради наднационалния характер на факторите, причиняващи несигурност, е необходимо да бъде тясно обвързана със Системата за колективна сигурност.

Разбирането на сигурността в рамките на България предполага разгръщане на научните търсения в посока изследване на европейската практика

по сигурността, нормативната уредба и търсене на онези допирни точки, които ни правят част от Европейската система за сигурност и в контекста на пълноправното ни членство в Европейския съюз.

Целта на настоящата разработка е да очертае стратегически аспекти на политиката по национална сигурност в контекста на европейската и националната стратегическа рамка на сигурността.

Изследователските задачи в изпълнение на поставената цел са:

1. Представяне основни дефиниции на сигурността, най-общо, и на националната сигурност в частност.
2. Изследване на базови европейски стратегически документи в областта на сигурността.
3. Дефиниране на стратегическа рамка на системата за национална сигурност.
4. Конструирание на основни изводи и обобщения, свързани със стратегически аспекти на националната сигурност.

1. Основни дефиниции, свързани с националната сигурност

Без да се прави опит за пълнота при представянето на съществуващи основни понятия в областта на националната сигурност, се представят някои базови постановки и тяхната интерпретация, имащи отношение към настоящото изследване.

В научната литература и нормативната база на различни нива съществуват множество опити за дефиниране на понятието национална сигурност. Проучванията показват, че до единно, общоприето понятие, което да се е наложило като еталон сред учените, все още не се е стигнало, а и е факт, че такива опити не се и правят поради различните разбирания и употреби на този термин.

Произходът на думата „сигурност“ е латински – „*securitas*“ – и се интерпретира като „състояние на спокойствие“ или „липса на грижи“, т.е. сигурността е такова състояние, което не предполага някаква опасност или заплаха, а точно обратното – стабилност, спокойствие, липса на заплахи и опасности.

Като пръв, използвал понятието „национална сигурност“, изследователите посочват президентът на САЩ Теодор Рузвелт, който в началото на XX век изпраща военни в района на Панамския канал. Това свое действие той защитава пред Конгреса с необходимостта от осигуряване на националната сигурност на САЩ.

Американецът Уолтър Липман, философ и публицист, се приема, че първи използва понятието „национална сигурност“ в контекст „националните интереси“ през 1943 г. Той казва (Lippmann, 1943): „Държавата се намира в състояние на сигурност, когато не ѝ се налага да пренася в жертва свои

законни интереси, за да избегне войната; и, когато е в състояние да защити при необходимост своите интереси чрез войната“.

Речникът на военните термини на американското Министерство на отбраната определя националната сигурност така: „Сфера на прилагане на съвместните усилия на военната и външната политика на страната и като желано условие за нейното развитие, обезпечавано преди всичко чрез американско военно и отбранително превъзходство над всяка чуждестранна държава или група държави, чрез благоприятна позиция в международните отношения, а също чрез способност за отбрана. Съвкупността на тези фактори позволява, успешно да се противостои на враждебни или разрушителни, явни или скрити действия на други страни, включително на прилагане от тях на военна сила.“ (Речник на военните термини на Министерството на отбраната на САЩ).

В Стратегията за национална сигурност на Руската федерация националната сигурност е „състояние на защитеност на жизнено важните интереси на личността, обществото и държавата от вътрешни и външни заплахи“ (Стратегия за национална сигурност на Руската федерация, 2021).

По отношение на регламентацията на понятието „национална сигурност“ на ниво ЕС на първо място следва да проучим Договорите. Член 4, параграф 2 от Договора за Европейския съюз (ДЕС) гласи, че: „Съюзът зачита равенството на държавите – членки (...), както и техните национални идентичности (...) Той зачита основните им държавни функции, включително (...) защита на националната сигурност. Националната сигурност остава единствената отговорност на всяка държава – членка“ (ЕС, 2016/С 202/01). Следователно законодателството на ЕС няма да се прилага за въпроси, свързани с националната сигурност на държавата – членка, и ЕС няма компетенции да приема законодателство по въпроси, свързани с националната сигурност на държавите – членки. Освен това е интересно да се отбележи, че няма недвусмислено определение или ясни насоки за това, какво се разбира под „национална сигурност“ за целите на член 4 (2) от ДЕС.

Въпреки това заслужава да се отбележи, че ЕС и неговите държави – членки използват много различни термини, които обхващат понятието национална сигурност. Тези подобни понятия включват, но не се ограничават до вътрешна сигурност, политическа сигурност, държавна сигурност, обществена сигурност, частна сигурност и отбрана. Всички тези термини трябва да се разграничават един от друг, но въпреки това те са в определен смисъл взаимосвързани.

В ЕС понятието „национална сигурност“ навлиза постепенно, измествайки по-ранно прилагани термини. Въпреки различните подходи при дефиниране сигурността на националната държава, в крайна сметка с различния понятиен апарат се имат предвид доста сходни неща. Някои държави, водени от разбирането, че „национална сигурност“ обхваща твърде много неща, нямат изведени дори работни определения, а това какво смятат за

национална сигурност се разбира от документите им на национално ниво, които включват с това понятие. Определенията за сигурност могат да бъдат открити именно в националните планове и стратегии за сигурност на различните държави – членки, а нерядко и в планови или стратегически документи на отбранителните и военните им сили, вкл. и Бели книги. Във въпросните документи правителствата посочват кои цели искат да преследват в решаването на проблеми, застрашаващи националната сигурност на тяхната държава. Съставяйки такъв план за сигурност, правителството не само предоставя рамка за това, което смята за явление на заплахата, но също така предоставя рамка за определяне на мерките за сигурност, които трябва да бъдат предприети.

За целите на настоящия труд няма да бъде правен преглед на еволюцията на понятията през годините, а по-скоро на актуалното състояние на нещата през второто десетилетие на 21 век.

За илюстрация на горните съждения ще бъдат представени няколко примера за това, как някои държави – членки на ЕС разглеждат понятието „национална сигурност“:

Във **Франция** понятието „национална сигурност“ постепенно измества понятието „национална отбрана“. Същото е дефинирано в член L1111-1 от Кодекса за отбрана по следния начин: „националната сигурност е законодателна концепция, предвиждаща, че целта на стратегията за национална сигурност е да се идентифицират всички заплахы и рискове, които могат да повлияят върху живота на нацията, по-специално по отношение на защитата на населението, целостта на територията и постоянството на институциите на републиката и да определят отговорите, които публичните власти трябва да предложат на нея“ (Gouvernement de France, 2009).

Съгласно стратегията за сигурност на **Нидерландия** националната сигурност е застрашена, когато жизнените интереси на държава и/или обществото са под заплахата до степен, която може да доведе до нарушаване целостта на обществото. Заплахата за националната сигурност включва нарушаване на сигурността чрез умишлени човешки действия, а също и бедствия, грешки в системата или процеса, човешка грешка или природни аномалии, като например екстремни климатични условия.

В **Германия** концепцията за национална сигурност съществува както в националното, така и във федералното законодателство. Немската Конституция адресира понятието доста тясно, говорейки само за използването на въоръжени сили за отбрана. Някои действия, които застрашават определени елементи от националната сигурност, са престъпни деяния съгласно Наказателния кодекс на държавата като предателство срещу Федерацията и саботаж. Някои от тези разпоредби се отнасят до сигурността на Федерална Република Германия, която е дефинирана като вътрешна и външна. По-широк смисъл на понятието се използва в някои полицейски закони, където се говори за обществен ред и безопасност.

В *Полша* правното понятие „държавна сигурност“, което се споменава в Конституцията, и понятието „обществената сигурност“, споменато в други закони, може да се разглежда като еквивалент на „националната сигурност“. Въпреки че тези понятия не са ясно дефинирани, според Доклада за националната стратегия за сигурност на Република Полша за 2014 г. „националните интереси, които са посочени в член 5 от Конституцията на Република Полша, представляват фундамент на интересите на националната сигурност“.

Концептуално *Румъния* разглежда националната сигурност в националната си Стратегия по отбрана за периода 2015–2019 г. като „основана на конституционната демокрация и взаимно уважение между държавата и гражданите“ – по отношение на интереси, свързани с гарантиране на националната сигурност в следните области: отбрана, обществения ред, разузнаване, контраразузнаване и охранителна дейност, образование, здравеопазване, икономика и финанси, околна среда и критична инфраструктура.

В *Гърция* понятието за „национална сигурност“ е инкорпорирано в понятието за национална отбрана, съгласно което „Националната отбрана включва всички операции и дейности на държавата, които целят защита на териториалната цялост, националната независимост и суверенитет и сигурността на гражданите срещу всяко външно нападение или заплаха, както и подкрепата на националните интереси“.

Стигайки до *България*, която заема централно място в този труд, е уместно да се направи по-обстоятелствен преглед на развитието на дефиницията на национална сигурност в нашия правен мир.

През 1998 г. за пръв път е приета Концепция за национална сигурност (НС, 1998), която дава основата за дефиниране на понятието за национална сигурност. По-късно то се прилага в редица нормативни актове, като Закона за защита на класифицираната информация (НС, 2002, последно изменение и допълнение 2021) и Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“ (2007 г.) (НС, 2007, посл. измен. и допълнение 2020).

В **Закона за защита на класифицираната информация от 2002 г.** се уточнява, че: „Националната сигурност е състояние на обществото и държавата, при което са защитени основните права и свободи на човека и гражданина, териториалната цялост, независимостта и суверенитетът на страната е и гарантирано демократичното функциониране на държавата и гражданските институции, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива“ (НС, 2002, последно изменение и допълнение 2021).

Приетият през 2007 г. **Закон за Държавна агенция Национална сигурност** дава поредно тълкуване: „Националната сигурност е динамично състояние на обществото, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред в страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите, основните

права и свободи на гражданите, устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети“ (НС, 2007, посл. измен. и допълнение 2020).

Стратегията за национална сигурност от 2011 г. не дефинира разбиране за понятието национална сигурност, но уточнява: „Стратегията очертава по-широко разбиране за националната сигурност, като извежда на предно място сигурността на гражданина, обществените и икономическите аспекти, без да подценява измеренията, свързани с отбраната, външната политика, разузнаването, охраната на обществения ред и защитата на законността“ (НС, 2011). Акцентът в това по-обхватно тълкуване е върху „защитеността на отделния гражданин, неприкосновеността на неговата свобода и достойнство“ (НС, 2011).

В крайна сметка чл. 2 на **Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност**, приет през юли 2015 г., дава легално определение: „Национална сигурност е динамично състояние на обществото и държавата, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите и основните права и свободи на гражданите, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети“ (НС, 2015, посл. измен. и допълнение от 2020).

Редица изследователи интерпретират „националната сигурност“ като обмислена и адекватна външна политика и създаване на модерна отбранителна система, която се явява в основата на съхранението на независимостта и териториалната автономия на държавата. За други учени и практики терминът „национална сигурност“ изцяло се разбира в контекста на широкото тълкуване на понятието, а именно осигуряване на устойчивост на явление или система и тяхната невъзприемчивост на външно действие. По отношение на нацията в конкретните исторически условия сигурността се изразява в постигане на такова състояние, което позволява да се гарантират нейните коренни интереси – нормално физическо и духовно възпроизводство. За това е необходимо да се осигурят съответните икономически и политически условия, отговорност за което носи държавата.

Според Стойчев националната сигурност се свързва с осигуряване на „устойчиво състояние на нацията, държавата и обществото, при което да бъдат защитени надеждно държавните граници, териториалната и политическата цялост на държавата, възможностите за възходящо политическо развитие и жизнен просперитет, демократичните права и свободи на личността и обществото, националният дух, култура, традиция и жизнеността на природата, възможността да се провежда суверенна външна политика и политика за сигурност“ (Стойчев, 2001). Според Проданов „националната сигурност

е основно морално и политическо право на всяка държава, висше благо и цел, една от най-важните категории при вземането на политически решения“ (Проданов, 1995, стр. 9).

Определението на военните за национална сигурност гласи, че „това е състояние на обществото и държавата, при което са защитени основните права и свободи на човека и гражданина, териториалната цялост, независимостта и суверенитетът на страната и е гарантирано демократичното функциониране на държавата и гражданските институции, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива.“ (ВА „Г. С. Раковски“, 2020).

Подходите за дефиниране на термина „национална сигурност“, както посочихме, са много, но в обобщение може да се заключи, че национална сигурност е динамично състояние, в което за държавата и населението няма директна заплаха или опасност от военно нападение, вкл. и терористично, от политическо влияние или натиск, или от икономическо неправомерно и нежелано вмешателство, така че държавната система и обществото да могат да реализират свободно своето развитие.

Тук ще се спрем по-скоро на класификациите на понятието, както биват разглеждани от редица автори по отношение на сигурността. С една такава дисекция на термина за национална сигурност на съставните му части стратегите и плановиците се насочват към неговите конкретни аспекти с оглед изграждане на дългосрочна всеобхватна стратегия за защита на националната сигурност.

В научната литература се откриват множество класификации на различни измерения на сигурността. Тук ще се фокусираме върху три от видовете сигурност, които считаме, че имат отношение към направеното дотук изложение.

1. Според базовите компоненти на сигурността тя бива: политическа, териториална, военна, икономическа, финансова, социална, демографска, информационна, етническа, религиозна, екологическа, енергийна, транспортна и т.н.

2. Според източника, от който произтичат рисковете, заплахите и предизвикателствата, тя бива: външна и вътрешна.

3. Според институционалната обвързаност, тя бива: военна (осигурява се от МО и армията), вътрешна (осигурява се от МВР и полицията), разузнавателна (осигурява се от МВнР и специалните служби), отбранително-индустриална (осигурява се от МИ и военно-промишления комплекс), гражданска (осигурява се от МО, МВР и мрежата от институции, ангажирани с бедствия, аварии, катастрофи и други извънредни ситуации, вкл. и на ниво община), информационна (осигурява се от АЕУ и специализираните служби по киберсигурност).

2. Европейски политики и стратегии за сигурност

Европейската политика, като цяло, и на държавите – членки, в частност, повече от 60 години работи в посока осигуряване на стабилност, свобода, сигурност. Европа е символ на демократичност, съблюдаване на правилата за равенство и солидарност, правата и свободите на човека, правовия ред и държавност. Обединена Европа дава възможности за работа, образование, обучение и живот свободно в рамките на общността. Сигурността е базов приоритет в европейските политики и стратегии, които са гарант за сигурността на територията на Съюза и нейните граждани.

За да планира действията си в областта на запазване и подобряване на сигурността на Съюза, както вътрешната, така и външната, ЕС се опира на стратегически документи, задаващи насоките и приоритетите. Стратегическите документи на ниво ЕС относно сигурността са много и разнообразни и голяма част от тях биват актуализирани през няколко години, отчитайки развиващите се предизвикателства и рискове, пред които обстоятелствата на деня изправят европейското общество. По-долу ще бъдат разгледани основните стратегически документи, задаващи посоката и определящи политическите приоритети за гарантиране на сигурността на Съюза.

Документът, в който за първи път са определени принципи и ясни цели за прокарване на интересите на ЕС в областта на сигурността въз основа на нашите основни европейски ценности, е **Европейска стратегия за сигурност (ЕСС)** (Съвет на Европейския съюз, 2003), приета от Европейския съвет през 2003 г., а 13 години по-късно, през 2016 г., документът е заменен от **Глобална стратегия за външната политика и политиката на сигурност на Европейския съюз** (ЕК, 2016), за кратко Глобалната стратегия на Европейския съюз, допълнена с „План за изпълнение относно сигурността и отбраната“ (ЕК, 2016). Глобалната стратегия на Европейския съюз е актуализираната доктрина на ЕС за подобряване на ефективността на отбраната и сигурността на Съюза и неговите държави – членки, защитата на гражданите, сътрудничеството между въоръжените сили на държавите-членки, управлението на имиграцията, кризи и т.н. Като всяка стратегия, целта и на тази е да дефинира начини за оптимизиране използването на наличните средства и инструменти за постигане на желания резултат. Стратегията идентифицира ценностите и интересите на ЕС, а именно мир и сигурност, просперитет, демокрация и международен ред, основан на правила. След това определя петте приоритета на външната политика и политиката на сигурност на ЕС:

Първо, сигурността на Съюза, съсредоточена върху политиките за сигурност и отбрана, борбата с тероризма, кибер и енергийната сигурност и стратегическите комуникации.

Второ, устойчивостта на държавите и обществото, обхващайки географски периметър, включващ Западните Балкани, Субсахарска Африка и Централна Азия.

Трето, интегриран подход на ЕС към конфликти и кризи, основан на мир, сигурност и стабилизация, уреждане на конфликти и „политическа икономика“.

Четвърто, гъвкава подкрепа за регионален ред, основан на сътрудничество.

Пето, подновен ангажимент за многостранна система на глобално управление, основана на международното право и гарантиращ спазването на правата на човека, принципите за устойчиво развитие, както и „траен достъп до общи глобални блага“.

За да превърне тази визия в действие, Стратегията най-накрая призовава за колективно инвестиране в доверието на ЕС, по-специално, но не само, чрез засилване способностите за отбрана и сигурност, отзивчивост, чрез по-реактивни дипломатически инструменти, инструменти за сигурност и развитие, както и обединен подход, основан на институционални и политически иновации, включително подсилване ролята на Европейската служба за външна дейност (ЕСВД) и „цялостния подход“ на ЕС към конфликтите и кризите чрез по-добри връзки между вътрешната и външната политика на ЕС. Като цяло Глобалната стратегия е опит на ръководещите външната политика на ЕС да насочат външните действия на Европа във все по-взискателен (гео) политически контекст както в национален, така и в международен план. Стратегията има основно заслуга за предоставянето на някои ценни градивни елементи за развитието и потенциалното овластяване на **Общата външна политика и политиката на сигурност на ЕС (ОВППС)**, започвайки може би с много необходимото надграждане на **Общата политика за сигурност и отбрана (ОПСО)**. Важно е също така, че документът предвижда и многоетапен процес на изпълнение, като първо се преразглеждат съществуващите секторни стратегии, след което се очертават допълнителни работни направления в съответствие с приоритетите на стратегията.

Обновената **Стратегия за вътрешна сигурност (СВС)** (ЕК, 2015) за периода 2015–2020 г., на следващо място, набляга, както показва заглавието, на вътрешното измерение на сигурността. Тя представлява всеобхватен и реалистичен общ дневен ред за Съвета, Европейската комисия и Европейския парламент. Първоначално Стратегията за вътрешна сигурност е приета през март 2010 г. с цел подпомагане на напредъка на Европа, обединяване на съществуващите дейности и определяне на принципите и насоките за бъдещи действия. Обновената Стратегия е дефинирана със Заключения на Съвета от юни 2015 г., споделена е от институциите на ЕС и държавите – членки, и е насочена към справяне с предизвикателствата и заплахите за сигурността, пред които е изправен ЕС до 2020 г. Документът е насочен към

предотвратяване на престъпленията и увеличаване на капацитета за осигуряване на своевременна адекватна реакция на бедствия и аварии, произтичащи от или без човешка намеса, чрез ефективно разработване и прилагане на системи за управление и контрол. Стратегията цели пълна интеграция на съществуващи стратегически политики, планове и програми, подходи за планиране и управление на сигурността с цел по-пълно и целесъобразно прилагане на интервенции за защита и съхраняване на сигурността. На първо място, тя дефинира общите заплахи и потенциални рискове пред европейските граждани, като набляга върху значимостта на сътрудничеството между страните членки и институциите на европейско ниво с цел противопоставяне на съществуващи и новопоявили се предизвикателства с наднационален обхват. Тя, също така, дефинира еднозначно общата политика на ЕС по вътрешна сигурност както и принципите, върху които се базира и които трябва да бъдат водещи за всяка държава – членка. Тя съдържа текстове в подкрепа на продължаване на усилията за подобряване работата на съдебната система в подкрепа на гражданските права, равнопоставеността, солидарността, сътрудничеството, спазване на човешките права и т.н. Акцентира върху необходимостта от адекватно и навременно противодействие на факторите, водещи до заплахи за сигурността чрез превенция, по-пълна синергия от взаимодействието и зачитане на националните граници и идентичност в рамките на общата европейска териториална рамка. Ето защо е изключително важно както стратегията за вътрешна сигурност, така и другите стратегически документи на ниво ЕС да подлежат на адаптиране към предизвикателствата на динамичния и глобализиран, непрекъснато променящ се свят. Именно затова също така е необходимо, при извеждане на приоритетите и при стратегическото планиране на действията и трансформирането им в насоки концепцията за вътрешна сигурност – европейска, но и национална, да се интерпретира като всеобхватна концепция, обединяваща различни и много на брой сектори с цел противодействие на заплахите. За да се гарантира правилното прилагане на обновената СВС, през октомври 2017 г. са приети Заключения на Съвета относно междинния преглед на обновената стратегия за вътрешна сигурност на Европейския съюз за периода 2015–2020 г. (Съвет на Европейския съюз, 2019). Извършеният тогава преглед потвърди приоритетните области на политика, а именно: борба с тероризма; противодействие на тежката и организираната престъпност; засилване на усилията за осигуряване на киберсигурност като отпор на нарастващата киберпрестъпност. Взето е и решение за оптимизиране прегледа на изпълнението на СВС чрез ежегодно изготвяне на съвместен документ за изпълнението от входящото и изходящото председателство на Съвета на ЕС, който документ да бъде структуриран въз основа на определените приоритети на актуализираната европейска стратегия за вътрешна сигурност.

В приетата от Европейската комисия през април 2015 г. **Европейска програма за сигурност** (ЕК, 2015), стояща в основата на актуализираната Стратегия за вътрешна сигурност, са очертани дейностите, насочени към ефективно противопоставяне на тероризма и на други потенциални рискове, свързани със сигурността на ниво ЕС в периода 2015–2020 г. В програмата тероризмът, организираната престъпност и киберпрестъпността се разглеждат като взаимосвързани области, които имат наднационално и трансгранично измерение и които се възприемат като едни от най-сериозните заплахи за Европа. В същото време се поставя акцент и върху средата, която непрекъснато поражда нови заплахи за обществото, което предполага засилено внимание и върху други области, които биха довели до заплахи за европейската сигурност. Координацията и сътрудничеството между страните – членки се възприемат като водещи принципи по отношение на сигурността. Границите на ЕС с държави с нестабилни политически системи са обект на засилен политически интерес от гледна точка на нарастващия радикализъм, тероризъм и други прояви на насилие.

Европейската комисия изготви нова стратегия на ЕС за периода 2020–2025 г. (ЕК, 2020) с цел осигуряване защита на всички в ЕС и е насочена към приоритетните области, в които ЕС може да помогне на държавите – членки да подобрят сигурността за всички, които живеят в Европа, при отчитане на европейските ценности.

Друг важен стратегически документ е приетата през юни 2019 г. от Европейския съвет нова **Стратегическа програма на ЕС за периода 2019 – 2024 г.** (Съвета на Европа, 2019), която определя приоритетните области, които ще ръководят работата на Европейския съвет и ще предоставят насоки за работните програми на други институции на ЕС. Стратегическата програма предоставя цялостна рамка и посока на утвърждаване интересите на европейското общество в защита на европейските ценности и начин на живот. Целта на документа е свързана с насочване дейността на административните структури и институциите в следващия петгодишен период при изпълнение на четири основни приоритета: „защита на гражданите и свободите; развиване на силна и жизнеспособна икономическа база; изграждане на неутрална по отношение на климата, зелена, справедлива и социална Европа; защита на европейските интереси и ценности в световен план“ (Съвета на Европа, 2019). В края посочва и начините, по които да се постигат тези приоритети.

Посочените стратегически документи се надграждат един друг при формирането на политиките на ЕС за сигурност, наблюдава се съгласуваност и последователност на възприеманите подходи, за да се гарантира целият краен резултат – ориентирани към бъдещето насоки, които, от една страна, да са гъвкави, а от друга – да са устойчиви на динамиката на времето. Друг общ компонент на тези документи, който е много важно да се отчете

за целите на настоящия труд, е заключението, че е необходим общ координиран подход на ЕС, основаващ се на европейските ценности и взаимното доверие между държавите – членки. Опасностите стават все по-различни, преминават националните граници, придобиват трансграничен и наднационален характер и застрашават все повече области от обществения и икономическия живот. Основната идея, заложена в Програма за сигурност на Съюза, е именно необходимостта от ефективен и координиран отговор по отношение заплахите на европейско равнище. Вярно е, че отделните държави на първо място имат ангажимент да осигурят собствената си територия, но също така има и общо съгласие, че не са в състояние да постигнат това сами и в пълна степен. Усилията са в посока на взаимодействие и сътрудничество, при които ангажираните на национално и европейско ниво институции и служби работят съвместно за преодоляване на опасностите при отчитане на суверенитета на всяка и спазване на законодателството в областта на националната и европейската сигурност.

Всички съответни европейски и национални участници трябва да работят по-добре заедно за справяне с трансграничните заплахи, като се зачитат отговорностите на държавите – членки за утвърждаване на закона и опазване на вътрешната сигурност.

Изпълнителният заместник-председател в Комисията „Фон дер Лайен“ Франс Тимерманс посочва, че „(...) Националните органи са отговорни за вътрешната сигурност, но те трябва да са в състояние да си сътрудничат безпроблемно. ЕС може и трябва да предвиди подходяща уредба и инструменти за тази цел, но това, което ще донесе качествена промяна, е как държавите – членки ги използват. Правоприлагащите органи във всички държави – членки трябва да мислят на европейско равнище и да действат на европейско равнище, тъй като вътрешната сигурност е споделена отговорност.“ (ЕК, 2015).

Бившият комисар по въпросите на миграцията, вътрешните работи и гражданството от Комисията „Юнкер“ Димитрис Аврамопулос допълва, че: „Европейският съюз е замислен да осигури пространство на свобода, сигурност и правосъдие без вътрешни граници за своите граждани. Вътрешната сигурност на една държава – членка представлява вътрешната сигурност на всички държави – членки. Разпокъсаността ни прави уязвими“ (ЕК, 2015).

В Глобалната стратегия на ЕС също се подчертава, че „Нито една от страните ни няма силата, нито ресурсите да се справя сама със заплахите на нашето време. Но като Съюз имаме уникален потенциал“ (ЕК, 2016). В **Двадесетия доклад на ЕК за напредъка по създаването на ефективен и истински Съюз на сигурност** (Европейска комисия, 2019) се посочва, че става все по-ясно, че днешните предизвикателства пред сигурността са общи заплахи и че само чрез съвместна работа може да се постигне равнището на колективна сигурност, което европейските граждани изискват и очакват.

Освен че предизвикателствата не могат да бъдат ефективно разрешавани изолирано или само на ниво държави – членки, в посочените документи се набляга на все по-тясната връзка между външните и вътрешните измерения на сигурността, което е следствие от променящия се характер на сигурността и факта, че външните и вътрешните заплахи стават все по-сложни, универсални, хибридни и трансгранични.

Факт е, че много от рисковете и заплахите за отделните държави в ЕС са сходни или дори еднакви, като това важи както за вътрешната им сигурност, така и за външната им сигурност. Макар и за други заплахи поради географско положение или по други причини едни държави да са изложени повече от други, те не могат да се пренебрегват или да се разглеждат изолирано и отделно от цялостната политика за сигурност.

Един кратък преглед на предизвикателствата, идентифицирани в гореописаните стратегически документи на ЕС, без да се цели изчерпателно изброяване, би потвърдил приликите между предизвикателствата пред националната и европейската сигурност, като за пример за предизвикателствата пред националната сигурност, разбира се, ще ползваме тези, пред които е изправена Р България.

Както вече бе посочено по-горе, според източника на заплахите и предизвикателствата за сигурността тя бива вътрешна и външна. Същата класификация важи и за вътрешната и външната сигурност на ЕС.

Вътрешно измерение: ЕС полага усилия за подобряване на вътрешната сигурност най-общо чрез взаимодействие в области като правосъдие и ред, защита на границите, ранни системи за известяване и управление при кризи, бедствия и аварии. Това предполага съвместни интервенции по отношение на организирани престъпни групи и подпомагане на националните правоохранителни и гранични служби да работят заедно по-ефективно и в тясно взаимодействие с европейските агенции по правосъдие и вътрешни работи.

Според Стратегията за вътрешна сигурност (ЕК, 2010) общите заплахи и основни предизвикателства пред вътрешната сигурност на ЕС са: тероризмът във всичките му форми, тежката и организираната престъпност, киберпрестъпността, трансграничната престъпност, природните и причинени от човека бедствия. Посочени са и други общи явления, представляващи заплаха за безопасността на хората в Европа като например пътнотранспортните произшествия. Тези заплахи се потвърждават и от Европейската програма за сигурност (ЕК, 2015), която извежда борбата с тероризма, тежката и организираната престъпност, киберпрестъпността като трите работни приоритета за периода на изпълнение 2015–2020 г. Към изброените заплахи Новата стратегическа програма на Съюза за периода 2019–2024 г. (ЕК, 2019) в първата си част „Защита на гражданите и свободите“ добавя като линия на действие и борбата с нелегалната миграция и връщане към нормалното функциониране на шенгенското пространство.

Виждаме, че заплахите, които Стратегията за национална сигурност на България (НС, 2011) идентифицира като външни за България, до голяма степен се покриват с вътрешните заплахи за Европейския съюз. Това отново показва голямата взаимосвързаност и че до голяма степен това, което представлява заплахата за една държава – членка, е заплахата за целия Съюз. Стратегията за вътрешна сигурност на ЕС дава определение за вътрешна сигурност на Съюза – „вътрешната сигурност на ЕС означава защита на хората и ценностите на свободата и демокрацията, така че всеки да може да се наслаждава на своя живот без страх“ (ЕК, 2010). Нима това не е включено във всяко определение за национална сигурност от разгледаните по-горе както български, така и на другите изброени държави.

Външното измерение: по отношение на външното измерение на сигурността стратегическите документи на ЕС неизменно наблягат върху необходимостта от единство, от координирани действия и по-засилено сътрудничество между държавите – членки и институциите на ЕС в международен план. Глобалната стратегия посочва, че „заедно ще сме в състояние да постигнем повече, отколкото ако държавите – членки действат поотделно или некоординирано“ (ЕК, 2016). Подчертава се нееднократно, че „няма сблъсък между националните и европейските интереси“ (ЕК, 2016) и че „нашите общи интереси могат да бъдат обслужени единствено чрез обща позиция и общи действия“ (ЕК, 2016). Външното не може да се отдели от вътрешното. Вътрешните политики често са не повече от справяне с последиците от външната динамика. В този контекст Глобалната стратегия представя ЕС на международната сцена и дава насоки за отношенията с неговите партньори – трети страни и организации – като в основата заляга на поведение, базирано на изграждане на устойчивост в държавен и обществен план по отношение на Изтока и Юга, запазване на мира, уреждане на конфликти, задълбочаване на сътрудничеството, провеждане на убедителна политика на разширяване, отстояване на международното право, демокрацията и правата на човека и др.

3. Стратегическа рамка на системата за национална сигурност

През последните години държавите и световната общност издигнаха сигурността на отделните граждани, обществата и цивилизацията в базово условие за оцеляване и успешно развитие.

В резултат на усилията на учени, експерти и специалисти, както и чрез влагане на сериозни ресурси, многократно нарастват възможностите за прогнозиране, преодоляване на предизвикателствата пред сигурността чрез анализ и стратегическо планиране на конкретни действия за тяхното адресиране. Всяка държава развива модел на национална сигурност – чрез получения до момента опит, чрез развиване на слабите звена в досегашната

методика и чрез извличане на поуки и изводи от предишни кризи в собствената и в други държави.

Опитът показва, че в реализирането на сигурност чрез формиране на систематизирано знание, обучение, научно-приложна дейност, анализ на опит и обмен на практически решения няма малки и големи държави. Именно с интегрирани усилия и безкористно сътрудничество могат да се гарантират успехи в борбата за сигурност.

България също има развита своя система за национална сигурност, способна да се изправи срещу широк спектър от симетрични и несиметрични заплахи, рискове, бедствия и други предизвикателства.

Основен документ по отношение на системата за национална сигурност е актуализираната през 2018 г. **Стратегия за национална сигурност на Р България**, с времеви диапазон до 2025 г. (НС, 2018). Приета за първи път през 2011 г., Стратегията замества Концепцията за национална сигурност от 1998 г., която действа до момента на приемането на България в НАТО (2004 г.) и в ЕС (2007 г.). Стратегията е базов документ по отношение дейността на държавните институции по изпълнение на цикъла на стратегическо планиране в областта на сигурността и по-конкретно по отношение на формулиране, планиране, реализиране, координиране, мониторинг и контрол на публичните политики в областта на сигурността.

Съпоставяйки стратегиите или плановете за сигурност на други ДЧ на ЕС с нашата, виждаме много общи неща. Структурата ѝ съдържа описание на заплахите и предизвикателствата за сигурността, разделени на външни и вътрешни; стратегически насоки за секторните политики, които държавата трябва да следва, за да гарантира сигурността на всеки един компонент от националната система, както и преглед на историческите географски и други особености, които обуславят нейната външна сигурност. Друг общ елемент е, че в голямата си част съдържанието на тези стратегически документи е в съответствие със стратегиите на Европейския съюз, като до голяма степен следва и тяхната структура (напр. Стратегията за вътрешна сигурност на ЕС).

Стратегията за национална сигурност на Р България очертава „широко разбиране за националната сигурност, като извежда на първо място сигурността на гражданина, обществените и икономическите аспекти, без да подценява измеренията, свързани с отбраната, външната политика, разузнаването, охраната на обществения ред и защитата на законността“ (НС, 2018). Тя отчита в пълна степен динамиката на съществуващите и нововъзникващи заплахи като посочва, че тази непрекъснато променяща се среда на сигурност очертава необходимостта от преприоритизиране на стратегическите документи в областта на сигурността, развитие на институционален и кадрови потенциал, междуинституционална координация и сътрудничество с участието на всички заинтересовани страни. Всички ангажирани институции и участници, независимо дали става въпрос за вътрешна или външна

сигурност, или за вида на заплахата, трябва да бъдат обединени в една обща система, която да обезпечава сигурността и съответно трябва да действат като добре смазан механизъм. Набляга се на необходимостта от мултидисциплинарен подход по вертикална и хоризонтална йерархична линия и от адаптивно, балансирано и синхронизирано прилагане на публични политики и инструменти в подкрепа на съхранение и защита на националните интереси. В областта на националната сигурност е противопоказано да се работи на парче – нужен е системен подход, интегриране на способностите, търсене на синергия, на умножаемост на достойнствата и възможностите, а не просто на механичното им събиране.

Освен това Стратегията за национална сигурност посочва, че „България ще се стреми да дава отговор на основните предизвикателства за нейната сигурност в колективния контекст на евро-атлантическата система за сигурност, като заедно с това тя ще изгражда нормативен, институционален, ресурсен и професионален капацитет за самостоятелно реагиране при извънредна ситуация – до намесата на НАТО и ЕС“ (НС, 2018). Един от принципите, на които се основава документът, е именно свързаността на националната сигурност със сигурността на НАТО и ЕС, което е друг общ компонент със стратегиите за сигурност на други държави – членки на ЕС. Нещо повече – един от дефинираните в Стратегията изводи по отношение на средата за сигурност е, че няма държава, която е в състояние, сама да се справи с опасностите и потенциалните рискове. Това очертава необходимостта от прилагане на многостранни инструменти и подходи за преодоляване на проблемни аспекти от развитието на сигурността и акцентира върху свързаността на публичните политики на национално и европейско ниво. Както ще се види по-нататък, при прегледа на европейските стратегии, това твърдение почти дословно отразява изложеното в стратегическите документи на ЕС за сигурността.

За да се създаде една стратегия, да се дефинират стратегическите насоки, политики и действия за укрепване на сигурността, преди всичко следва да се изведат основните рискове и заплахи, които тя трябва да адресира. Стратегията за национална сигурност прави обстоен преглед на рисковете и заплахите на сигурността, разглеждайки ги отделно в тяхното външно и вътрешно измерение, като отчита минал опит, извлечени поуки, текущи и бъдещи тенденции. Освен ориентирани към бъдещето, те следва да са и достатъчно гъвкави, да подлежат на актуализация и адаптиране спрямо нови обстоятелства. В тази връзка може да се каже, че изготвянето на стратегия е планиране, поглед в бъдещето, създаване на визия за това, какво би могло да се случи, анализирайки това, което е било. В този смисъл „стратегически“ означава хоризонт от поне 4-5 години напред.

Без да се впускаме в подробно описание за изведените в Стратегията заплахи за националната сигурност, за целите на по-нататъшното сравнение със заплахите за сигурността на европейско ниво, ще посочим накратко кои

са тези заплахи, които Стратегията определя като такива в дългосрочен план във външен и вътрешен план.

Като предизвикателства за вътрешната сигурност на Р България Стратегията извежда (НС, 2018):

- корупцията, вкл. и представителната корупция – на високо ниво;
- задълбочаващата се демографска криза и регресивните тенденции по отношение на общественото здраве;
- организираната престъпност, вкл. и на трансгранично ниво, с акцент върху трафика на наркотични вещества и хора;
- икономически злоупотреби в различен мащаб, вкл. и такива, свързани със „сивата икономика“;
- конвенционалната или т.нар. обща или битова престъпност;
- неефективна администрация и злоупотреби, свързани с лошо управление, злоупотреби със служебно положение, неефективно управление на публични активи и др.;
- „войната по пътищата“;
- различните форми на екстремизъм, породени от различни мотиви;
- съхранение и опазване на стратегически за сигурността обекти и дейности;
- рисковете за екологичната сигурност – безводие, пожари, ерозия, свлачища и наводнения, инфекциозните болести и др.

Много от тези предизвикателства имат или глобален, или поне над-регионален характер, т.е. те се разпространяват и преминават лесно през границите от една държава в друга.

Във външен план се посочват следните предизвикателства (НС, 2018):

- радикализацията и тероризмът;
- миграцията;
- трансграничната организирана престъпност – трафик на хора, фалшиви документи за самоличност, фалшиви документи при визов режим, контрабанда на стоки и забранени товари, включително военни съоръжения и наркотици, които представляват сериозна заплаха за сигурността на България;
- хибридните действия;
- оръжията за масова поразяване и тяхното разпространение;
- всякакви заплахи, произтичащи от географското положение на страната ни в геополитически аспект, включително различната политическа ориентация на държавите от Балканския полуостров, както и териториалната близост в политически нестабилни кризисни райони.

Все повече е видно, че предизвикателствата за вътрешната и външната сигурност на страната, или предизвикателствата пред националната сигурност във външен и вътрешен план, са взаимосвързани и разграничаването между външната и вътрешната сигурност придобива условен характер.

Освен по-общото разделение на вътрешна и външна сигурност, е важно да се отбележат, за целите на по-доброто разбиране на понятието национална сигурност, компонентните, които тя обхваща. Стратегията за национална сигурност дава насоки и за провеждане на различните секторни политики за сигурност, като по този начин дефинира съставните ѝ компоненти – финансова и икономическа сигурност, социална сигурност, енергийна сигурност, екологична сигурност. Като политики за сигурност на държавата са посочени и тези в сферата на правосъдието и вътрешните работи, в сферата на транспорта, в сферата на съобщенията, външната политика, политиката за киберсигурност и не на последно място – управлението при кризи.

За изпълнение на целите на Стратегията всяко държавно ведомство, отговорно за изпълнение на секторните политики за сигурност, развива и изпълнява допълнителни стратегии с конкретна насоченост и планове за дейност към тях, национални планове, програми и концепции. Като пример за адресиране на описаните по-горе предизвикателства за вътрешната сигурност, посочени в Стратегията за национална сигурност на Р България, могат да бъдат посочени:

- Стратегия за превенция на престъпността 2012–2020 г. (МС, 2012) и План за изпълнение на приоритетите и постигане целите на Националния съвет по превенция на престъпността за периода 2016–2018 г. (МС, 2012);

- Национална стратегия за интегрирано гранично управление в Република България 2020–2025 г. (МС, 2020);

- Интегрирана стратегия за противодействие на корупцията и организираната престъпност (МС, 2009);

- Национална стратегия по миграция на Република България 2021–2025 г. (МС, 2021);

- Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма 2015–2020 г. (МС, 2015) и План за изпълнение на стратегията за противодействие на радикализацията и тероризма 2015–2020 г. (МС, 2015);

- Стратегия на Министерството на вътрешните работи за безопасност на движението по пътищата (2021–2030 г.) (МВР, 2020) и План за действие за безопасност на движението по пътищата към стратегията за 2021 г. (МВР, 2020);

- Стратегия за развитие на доброволните формирования за защита при бедствия, пожари и други извънредни ситуации в Република България 2012–2020 г. (МС, 2012);

- Национална стратегия за намаляване на риска от бедствия на територията на Република България 2018–2030 г. (МС, 2018);

- Национална стратегия за превенция и борба с нередностите и измамите, засягащи финансовите интереси на ЕС за периода 2021–2027 г. (МС, 2020).

В областта на отбраната и въоръжените сили също следва да се споменат няколко документа. **Бялата книга за отбраната и въоръжените**

сили (МС, 2010) представлява базов стратегически документ за отбранителната политика. Документът предвижда, България да продължи изграждането на системата си за сигурност с „прилагане механизмите на колективната отбрана на НАТО и Общата политика за сигурност и отбрана на Европейския съюз. Като член на НАТО и Европейския съюз страната ни поема своя адекватен дял в усилията за създаването на среда на сигурност, благоприятна за реализиране на националните ни интереси, на мир, стабилност, справедливост и икономически просперитет“ (МС, 2010). С Бялата книга се полага основата на дългосрочното планиране на развитието на българските Въоръжени сили и на формулирането на ефективна национална отбранителна стратегия. Макар и неактуализирана от 2010 г., тя бива последвана от други стратегически документи в сферата на отбраната и въоръжените сили:

- Инвестиционен план-програма на Министерството на отбраната до 2020 г. (МС, 2011);

- План за развитие на въоръжените сили на Република България до 2020 г. (МС, 2015);

- Програмата за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България 2032 (МС, 2021);

- Националната отбранителна стратегия от 2016 г. (МС, 2016);

- Доктрина на въоръжените сили на Република България, приета през 2017 г. (МО, 2017);

- Концепция за развитие на системата на отбранително-мобилизационната подготовка на страната – 2018 г. (Междуведомственият съвет по отбранителна индустрия и сигурност на доставките към Министерския съвет, 2018).

Видимо рамката е широка и осигурява многоаспектно покритие в различни области и сфери на публични политики по сигурността. Документите кореспондират в голяма степен с европейските регламенти, но на национално ниво не са изцяло интегрирани помежду си и не са ресурсно обезпечени в цялост, което затруднява тяхната реализация.

4. Стратегически аспекти на сигурността

Разгледаните документи по отношение на сигурността на национално и на европейско ниво се очертаха като основен елемент за провеждане на целенасочени действия. Подготовката на тези документи е свързано с предварително извършване на стратегически анализ на текущите трайни тенденции и на исторически и географски обусловени предизвикателства, последван от планиране на бъдещите действия в един непрекъснато развиващ се свят. Стратегическият анализ предполага изучаване на вътрешните и външните условия за определяне на силите и тенденциите, оказващи

влияние на националните интереси, а също така и на заплахите и възможностите, засягащи въпросите на националната сигурност. Много важен елемент на Стратегията за национална сигурност добавя Г. Бахчеванов (Бахчеванов, 2007), а именно – извършване на стратегическа оценка на националните интереси в контекста на международната обстановка по категории и степени на важност, която оценка да предшества анализа на заплахите. Г. Бахчеванов и колектив дефинират националните интереси като произтичащи от „всеобщите, относително трайни и осъзнати потребности на нацията като цяло, неподвластни на моментната политическа конюнктура и основани на националните ценности“ (Бахчеванов, Манев, & Русева, 2005). Ценностите от своя страна определят законовата, философската и етичната основа за бъдещото съществуване на държавата и народа. Често изразител на ценностите са историческите събития, общественото мнение и обществените реакции. Те позволяват на стратегите, еднозначно да дефинират националните цели и съответно да ги инкорпорират в стратегията за национална сигурност. Стратегическите цели очертават основните направления, към които ще се стреми държавата при провеждане на политиката по сигурността и по отстояване на националните си интереси. Характерно за тях е следното:

- ✓ включват фундаменталните цели, задачи или намерения на държавата;
- ✓ формулират се на най-високо управленско ниво;
- ✓ представляват директиви за стратегическото планиране;
- ✓ синхронизират дейността на тези, които ги осъществяват;
- ✓ могат да бъдат разположени във времето.

Едва след определяне на националните интереси и стратегическите цели се дефинират предизвикателствата, опасностите и заплахите пред националната сигурност, като Г. Бахчеванов предлага следната последователност (Бахчеванов, 2007):

- ✓ определяне и оценка заплахите за интересите на държавата – външни и вътрешни фактори, засягащи националните интереси;
- ✓ тенденции в световния ред – заплахи и възможности;
- ✓ тенденции в икономиката – заплахи и възможности;
- ✓ тенденции в отбраната – заплахи и възможности;
- ✓ сравнение със съществуващата стратегия за национална сигурност;
- ✓ анализ на съответствието или несъответствието на направената оценка с действащата стратегия за национална сигурност и причините за констатираните несъответствия;
- ✓ предложения за формулиране на политика за национална сигурност;
- ✓ определяне компонентните на националната мощ (това са националните ресурси и потенциал, които ще бъдат приложени в подкрепа на реализацията националните интереси и цели. Такива могат да бъдат различни

икономически, политически, дипломатически, културни, географски, технологични, технически, информационни и други невоенни инструменти, както и традиционните военни подходи, които са нежелани за прилагане в общия случай.

Дефинирането на стратегия за национална сигурност в крайна сметка се извършва в съответствие с набелязаните стратегически цели на основата на резултатите от извършените анализи. Стратегията е план, описващ как различните компоненти на националната мощ ще се използват за постигане на националните цели. Стратегията има много измерения (политическо, икономическо, военно, екологично, енергийно и т.н.). Тя е дългосрочна концепция и се променя при необходимост във връзка с промени в средата на сигурността. Тя е насочена срещу вътрешните и външните заплахи за националната сигурност и гарантира постигане на стратегическите цели.

Изложените принципи не важат единствено за изготвянето на Стратегията за национална сигурност на Р България (НС, 2018), а са основни постулати, които всяка една държава следва да взема предвид при изготвянето или подобряването, актуализирането на собствената стратегия за сигурност. Същото важи с пълна сила и за разгледаната по-горе Глобална стратегия за сигурност на ЕС. При всички случаи се отчитат националните/европейските интереси и ценности, определят се стратегическите цели, които трябва да се преследват, прави се оценка на заплахите и предизвикателства, и на база изготвения в резултат стратегически анализ се достига до формиране на този дългосрочен план за пътя напред, наречен Стратегия за сигурност. Нещо повече – стратегиите за сигурност заимстват една от друга, използвайки подобен модел и структура, дефинират едни и същи предизвикателства и определят сходен начин на поведение. Това не е учудващо предвид все по-голямото смесване на националното, европейското, а и международното измерение в по-голям мащаб от гледна точка на заплахите за сигурността.

Заклучение

На практика постигането на националната сигурност става с национални средства – разумна и гъвкава дипломация, стабилни вътрешни, социални и политически отношения, силна, развиваща се икономика и отбранителни способности на въоръжените сили. Постигането на сигурност на международно равнище се осъществява чрез съгласуване на интересите, взаимно признаване, компромиси в рамките на допустимото, сътрудничество, отказ от военни действия и дипломатично решаване на спорове, съблюдаване на правата и възприетите принципи на международното право

и справедливостта. Стратегическата рамка на национално ниво изисква висока степен на интеграция и координация с европейската, за да се осигурят ефективност и ефикасност на провежданите политики по сигурността.

Стратегическите документи в сферата на сигурността определят посоката на действие в дългосрочен план на различните секторни политики на държавата и адресират както вътрешното, така и външното измерение на сигурността. На тях следва да се гледа като на програмни документи, които подлежат на актуализация и подобрене през няколко години с оглед на тяхното адаптиране към предизвикателствата на динамичния и глобализиран, непрекъснато променящ се свят. Вътрешното и външното измерение на сигурността са взаимосвързани, така както националната и европейската сигурност, едната неизменно е част от другата. Системата за национална сигурност и системата за колективна сигурност са свързани и взаимозависими и трябва да се учат и заимстват една от друга с оглед по-голяма последователност и съгласуваност на съвместните действия за опазване на нашата обща сигурност. Необходим е всеобхватен подход към сигурността с участието на всички отговорни органи на национално, европейско и международно ниво.

Използвани източници

- Gouvernement de France. (2009). *Code de la défense*. Извлечено от <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA0000006166935/>
- Lippmann, W. (1943). *U. S. Foreign Policy: Shield of the Republic*. Boston: Little, Brown and Company.
- Бахчеванов, Г. (2007). *Система за национална сигурност: Държавни институции и оперативни компоненти*. София.
- Бахчеванов, Г., Манев, М., & Русева, Р. (2005). *Управление при кризи и конфликти*. София: Софттрейд.
- ВА „Г. С. Раковски“. (2020). *Речник по национална сигурност*. Извлечено от http://rdsc.md.government.bg/BG/About/Zvena/nso_rech.php
- Европейска комисия. (2019). *Двадесети доклад на ЕК за напредъка по създаването на ефективен и истински Съюз на сигурност*. Извлечено от <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2019:0552:FIN:BG:PDF>
- ЕК. (2010). *Стратегия за вътрешна сигурност на Европейския съюз. Към европейски модел за сигурност*.
- ЕК. (2015). *Европейска програма за сигурност: Подготвяне на условията за Съюз на сигурност*. Брюксел.
- ЕК. (2015). *Стратегия за вътрешна сигурност*.
- ЕК. (2016). *Глобалната стратегия за външната политика и политиката на сигурност на Европейския съюз*.

- ЕК. (2016). *План за изпълнение относно сигурността и отбраната.*
- ЕК. (2019). *Стратегическата програма за периода 2019–2024 г.*
- ЕК. (2020). *Стратегия за вътрешна сигурност.*
- ЕС. (2016/С 202/01). *Договор за Европейския Съюз.* Извлечено от <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4301855&from=BG>
- МВР. (2020). *План за действие за безопасност на движението по пътищата към стратегията за 2021 г.*
- МВР. (2020). *Стратегия на Министерството на вътрешните работи за безопасност на движението по пътищата (2021–2030 г.).*
- Междуведомствен съвет по отбранителна индустрия и сигурност на доставките към Министерския съвет. (2018). *Концепция за развитие на системата на отбранително-мобилизационната подготовка на страната.*
- МО. (2017). *Доктрината на въоръжените сили на Република България.*
- МС. (2009). *Интегрирана стратегия за превенция и противодействие на корупцията и организираната престъпност.*
- МС. (2010). *Бяла книга за отбраната и Въоръжените сили на Република България.*
- МС. (2011). *Инвестиционен план-програма на Министерството на отбраната до 2020 г.*
- МС. (2012). *План за изпълнение на приоритетите и постигане на целите на Националния съвет по превенция на престъпността за периода 2016–2018 г.*
- МС. (2012). *Стратегия за превенция на престъпността 2012–2020 г.*
- МС. (2012). *Стратегия за развитие на доброволните формирания за защита при бедствия, пожари и други извънредни ситуации в Република България 2012–2020 г.*
- МС. (2015). *План за изпълнение на стратегията за противодействие на радикализацията и тероризма 2015–2020 г.*
- МС. (2015). *План за развитие на въоръжените сили на Република България до 2020 г.*
- МС. (2015). *Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма 2015–2020 г.*
- МС. (2016). *Национална отбранителна стратегия.*
- МС. (2018). *Национална стратегия за намаляване на риска от бедствия на територията на Република България 2018–2030 г.*
- МС. (2020). *Национална стратегия за интегрирано гранично управление в Република България 2020–2025 г.*
- МС. (2020). *Национална стратегия за превенция и борба с нередностите и измамите, засягащи финансовите интереси на ЕС за периода 2021–2027 г.*

- МС. (2021). *Национална стратегия по миграция на Република България 2021–2025 г.*
- МС. (2021). *Програмата за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България 2032.*
- НС. (1998). *Концепция за национална сигурност на Република България.*
- НС. (2002, последно изменение и допълнение 2021). *Закон за защита на класифицираната информация.*
- НС. (2007, посл. измен. и допълнение 2020). *Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“.*
- НС. (2011). *Стратегията за национална сигурност на Република България.*
- НС. (2015, посл. измен. и допълнение от 2020). *Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност.*
- НС. (2018). *Актуализирана Стратегия за национална сигурност на Р България, с времеви диапазон до 2025 г.*
- Проданов, В. (1995). *Вътрешната сигурност и националната държава. Военен журнал, № 2.*
- Речник на военните термини на Министерството на отбраната на САЩ.* (н.д.). Извлечено от https://standard.di.mod.bg/pls/mstd/MSTD.blob_upload_download_routines.download_blob?p_id=181&p_table_name=d_ref_documents&p_file_name_column_name=file_name&p_mime_type_column_name=mime_type&p_blob_column_name=contents&p_app_id=600
- Слатински, Н. (2011). *Сигурността: същност, смисъл и съдържание.* София: Военно издателство.
- Стойчев, С. (2001). *Основи на военната стратегия.* ВИПОНД-МВР.
- (2021). *Стратегия за национална сигурност на Руската федерация.*
- Съвет на Европейския съюз. (2003). *Европейска стратегия за сигурност.* Съвет на Европейския съюз.
- Съвет на Европейския съюз. (2019). *Заключения на Съвета относно междинния преглед на обновената стратегия за вътрешна сигурност на Европейския съюз за периода 2015–2020 г. (док. 13319/17).* Брюксел.
- Съветът на Европа. (2019). *Стратегическа програма на ЕС за периода 2019–2024 г.*

СИСТЕМАТА ЗА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ КАТО ЧАСТ ОТ СИГУРНОСТТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Докторант Димана Дойнова

Резюме: Темата за сигурността става все по-актуална. Предизвикателствата на средата и динамиката на обществените процеси поставят нови изисквания към политиките и ангажираните с тяхното провеждане отговорни органи.

Системата за национална сигурност се възприема като постоянно действаща организация, функционираща с цел опазване и съхранение на създадените от обществото материални блага и живота на хората. Няма друга дейност, която да е свързана с обединяване усилията на толкова много хора и ресурси едновременно.

В настоящата разработка са представени някои интерпретации по отношение на сигурността, които трябва да бъдат отчитани при подготовката и провеждането на политиките по сигурността както на национално, така и на ниво Европейски съюз. Изготвен е контент анализ на нормативната и стратегическата рамка в България в контекста на европейската политика по сигурност. Направен е критичен анализ на съществуващите постаменти по отношение на системата за национална сигурност и са очертани националните интереси и стратегическите цели, на базата на които са изведени предизвикателствата, рисковете и заплахите пред националната сигурност.

Ключови думи: национална сигурност, политики по сигурността.

JEL: H55, H56.

THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF BULGARIA AS PART OF THE EUROPEAN UNION SECURITY

Dimana Doynova, PhD student

Abstract: The topic of security is becoming more and more relevant. The challenges of the environment and the dynamics of social processes place new demands on policies and the responsible bodies involved in their implementation.

The national security system is perceived as a permanent organization, functioning in order to protect and preserve the material goods created by society and people's lives. The activity unites the efforts of so many people and resources at the same time, like no other. This paper presents some security interpretations that need to be taken into account in the preparation and implementation of security policies, both at national and European level. A content analysis of the regulatory and strategic framework in Bulgaria in the context of European security policy has been made. A critical analysis of the existing theories with regard to the national security system has also been conducted and the national interests and strategic goals have been outlined, based on which the challenges, risks and threats to national security have been identified.

Keywords: national security, security policies.

JEL: H55, H56.

Съдържание

Въведение.....	133
1. Основни дефиниции, свързани с националната сигурност.....	134
2. Европейски политики и стратегии за сигурност.....	140
3. Стратегическа рамка на системата за национална сигурност	146
4. Стратегически аспекти на сигурността.....	151
Заключение.....	153
Използвани източници.....	154

ТОМ СХХІІ

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ "Д. А. ЦЕНОВ"
СВИЩОВ

ГОДИШНИК

ТОМ СХХІІІ

2020

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ”
Свищов, ул. Ем. Чакъров, 2

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ”
Свищов, ул. Градево, 24

**ГОДИШНИК
ТОМ СХХІІІ**

Даден за печат на 01.12.2020 г.
Печатни коли 22,5; формат 16/70/100; тираж 50 бр.
Излязъл от печат на 17.12.2020 г.

ISSN 0861–8054

Съдържание

Йорданов, Й. Развитие и състояние на българския капиталов пазар	7
Емилова, И., Динков, М. Мобинг – субективно усещане или обективно състояние в организацията.....	57
Бонева, М. Изследване на тенденциите за развитие на електронните услуги	91
Ненова, Р. Влияние на рентата върху цената на земеделската земя в България.....	123
Чиприянов, М. Нови парадигми в планирането.....	159